

Ruzsonyi Péter

A kriminálpedagógia lehetősége a börtönadaptáció és a társadalmi integrálódás érdekében

Mindenek előtt szeretném megköszönni a szervezőknek, hogy lehetőséget biztosítottak arra, hogy előadást tartsak ezen a nemzetközi tudományos kollokviumon, ilyen jeles jogtudósok körében. A felkérést követően sokáig gondolkodtam azon, hogy a kriminálpedagógia jellemzőinek szerteágazó megközelítése közül mely szegmens kiemelése lehet a legindokoltabb. Az előadás időtartamának erősen korlátozott volta ellenére három részterület bemutatására vállalkozom. Azért választom ezt a megoldást, mert a konferencia többi előadója a büntető igazságszolgáltatás egyéb területeit érinti, így a kriminálpedagógia lehetőségeinek felvázolására egyedül nekem nyílik lehetőségem. Döntésemből következik, hogy az egyes részterületek feldolgozása csak vázaltszerűen történhet meg.

Az előadás keretében nem szakma-specifikus részleteket kívánok bemutatni, hanem kísérletet teszek a kriminálpedagógia létjogosultságának bizonyítására a büntetés-végrehajtási korrekciós munkában. (Az elhangzó gondolatok részletes és átfogó kibontása megtalálható a közelmúltban megjelent publikációim között.) Először a fogvatartottak kezelésének, nevelésének és oktatásának nemzetközi összefüggéseit elemzem, majd ezt követően térek rá a kriminálpedagógia mint:

- a. tudományterület;
- b. a konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere;
- c. rendszerszervezési alapelv tárgyalására.

A fogvatartottak kezelésének, nevelésének és oktatásának nemzetközi vizsgálata

Több mint két évtizeddel ezelőtt kezdtem kutatni a fogvatartottak kezelésének, nevelésének nemzetközi gyakorlatát. A szakirodalmi tájékozódással párhuzamosan lehetőségem nyílt – 22 ország 27 államában – 49 külföldi intézet meglátogatására. Valamennyi helyszínen módom volt tájékozódni a fogvatartottak életével kapcsolatos legfontosabb szabályokról, és tanulmányozhattam a mindennapok nevelési, kezelési és oktatási gyakorlatát.

Jelenleg egymástól jelentősen eltérő börtönnevelési elképzelések és – ennek megfelelően – sokrétű gyakorlat élnek egymás mellett a Földön. A kialakult helyzet rendkívül dinamikus változik, a megújulás igénye generálisan jellemzi az országokat.

A különböző, és esetenként markánsan eltérő filozófiák, illetve az ebből következő gyakorlat elemzése érdekében feltétlenül indokolt egy rendszerezési elv kialakítása. Ki-

indulásként a Dünkel által kialakított és a szakirodalom által jelenleg legkorszerűbbnek minősített két fő szisztéma: az **ifjúságvédelmi**¹ és az **igazságszolgáltatási**² koncepció mentén szerveződő korrekciós nevelési rendszerek; jelesen a **neo-treatment** és a **represszív szankciórendszert** központba állító végrehajtási formák létezéséből (Ruzsonyi, 1998) indulunk ki.

Véleményünk szerint ez a felosztás kiindulási alapkategóriaként megfelelő, de nem képes árnyalt képet adni az eltérő végrehajtási módokról, ezért indokoltnak tartjuk a rendszer bővítését, illetve pontosítását. Ennek érdekében a represszív végrehajtási típus és a neo-treatment jellegű végrehajtási forma közé beillesztjük az **intervenciós jellegű szankciórendszert**, mint külön kategóriát. Ebbe a csoportba tipikusan olyan végrehajtási eljárások tartoznak, amelyeknél az intézményrendszer nem alakít ki ugyan tényleges partneri viszonyon alapuló együttműködést a fogvatartottal, de a merev elutasítás, a kiszolgáltatottság sem jellemzi (Ruzsonyi, 2002).

A KORREKCIÓS RENDSZEREK KRIMINÁLPOLITIKAI/BÜNTETŐJOGI KONCEPCIÓI (Dünkel, 1990)

Igazságszolgáltatási

Ifjúságvédelmi

A KORREKCIÓS NEVELÉSI RENDSZEREK VÉGREHAJTÁSI TÍPUSAI (Ruzsonyi, 2002)

Represszív
szankciórendszer

Intervenciós

Neo-
treatment

- 1 Az ifjúságvédelmi koncepció álláspontja szerint a bűnözés okaira nem ható megtorló állami fellépés a bűnözés újabb, súlyosabb reakcióját indukálja, és így végső soron önnön céljai ellen hat. Az irányzat a pozitív, az elkövető integrálásával járó reszocializációt tűzi céljául, amelynek folyamatát a deformálódott személyiségjegyek módosításával tartja megvalósíthatónak, mégpedig úgy, hogy az elítélt maga fedezze fel személyiségének negatívumait, és nyíljék lehetőség számára, hogy önmaga találjon rá a társadalmilag is elfogadható megoldásra.
- 2 Az igazságszolgáltatási koncepció a nevelés, kezelés túlnyomóan speciálpreventív beavatkozása ellenében a büntetőjog klasszikus elveit képviseli, és kitart az általános megelőzés, a tettartányos felelősségi rendszer, illetve a formális eljárás mellett.

A **represszív szankciórendszert alkalmazó végrehajtási típusok** legjellemzőbb példája a csizmatábori forma³. A klasszikus csizmatáborokra úgy tekinthetünk, mint a goffmani totális intézmények szélsőséges megtestesítőire, hiszen erre a végrehajtási típusra teljességgel igaz, hogy:

- a totális intézmény meghatározza és megköti a benne résztvevők helyét, körülhatárolja a teret (elég szűkösen), amelyben mozoghatnak, élhetnek;
- meghatározza a résztvevő társakat;
- pontosan meghatározza a tevékenységet, a tevékenység módját, idejét;
- körülhatárolja az időt is, amely fölött nem a totális intézetbe utalt rendelkezik, hanem az az egységes autoritás, amelynek hatalma alá be van sorolva.

A csizmatáborok további jellemzői: az intézetben belül az élet szigorú, a kiváltságok pedig ritkák. De a jutalom a fiatal, nem erőszakos bűncselekményt elkövetettek számára hatalmas lehet: egy tábor a börtön helyett, 90-180 nap koncentrált erőfeszítés börtönének helyett.

Osler csoportosítását elfogadva a csizmatábor rendszerű végrehajtási forma alapvető céljai a következők:

1. **Elrettentés** (a program résztvevőinek speciális- és a bűnelkövetés szándékával rendelkező szabad állampolgárok generális visszatartása);
2. A fogvatartottak **rehabilitációja**;
3. A bűncselekmény elkövetése miatti **büntetés**;
4. A börtönök **túlzsúfoltságának és a fogvatartási költségeknél a csökkentése**.

A továbbiakban a kontinensünket jellemző végrehajtási típusokat kívánom érinteni. Mivel Európában nem tudott gyökeret verni a csizmatábori forma (jelenleg az USA-ban és egyes ázsiai országokban találkozhatunk csizmatáborokkal), ezért a kiindulásként használt dünkeli ábra átalakítása feltétlenül indokolt.

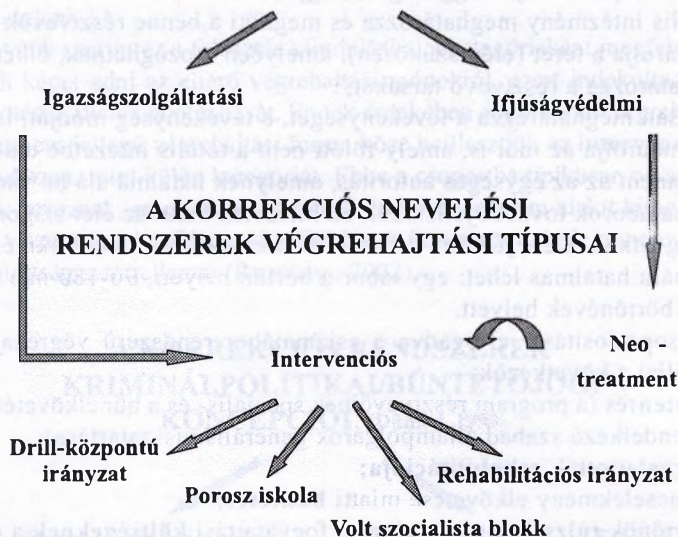
Ha szemléletessé kívánjuk tenni az európai végrehajtási típusok rendszerét, akkor a „tisztán” igazságszolgáltatási büntetőpolitikai koncepciót megvalósító végrehajtási módozatot az intervenciók kategóriába kell áthelyeznünk. Ezzel a lépéssel plasztikusan fejezhetjük ki a kizárólag represszív jelleget megvalósító típus hitását. Ugyanakkor szembesülnünk kell azzal, hogy a korábban viszonylag homogénnek tekintett **intervenciók végrehajtási típuson** belül karakteres jellemzőkkel rendelkező alcsoportok alakulnak ki.

A végrehajtási típusok közül ez az európai „börtönvilág” legáltalánosabb végrehajtási típusa. Generális jellemzője a szélsőségektől való tartózkodás.

A továbbiakban áttekintjük az intervenciók végrehajtási típus alcsoportjainak jellemzőit.

3 Tanulmányunkban a csizmatábori forma legmarkánsabb jegyeit emeljük ki mindössze. Ebben a témakörben részletes elemzést talál az érdeklődő Ruzsonyi (2000A, 2000B) munkáiban.

A KORREKCIÓS RENDSZEREK KRIMINÁLPOLITIKAI/BÜNTETŐJOGI KONCEPCIÓI

Drillközpontú irányzat (Anglia, Franciaország, Törökország)

Ebbe az alcsoportba tartozó országokban érhető tetten leginkább a feszes, kiszolgáltatottságot hangsúlyozó- és alkalmazó végrehajtási típus. Az intézeteik meghatározó része régen épült, befogadóképessége nagy, pavilonszerű kialakításra alig találunk példát. Az intézményeket tradicionálisan úgy alakították ki, hogy azok elszigeteljék a fogvatartottat. Kívülről nézve a börtönök elriasztó zártságát sugallnak. Már látványuk is visszatartó hatású, a falak, rácsok és pengedrót szándékosan önmérsékletet akar kiváltani az állampolgárokból, szimbolizálva egy lehetséges cselekmény lehetséges következményét.

Belülről nézve mindent áthat a hivatali hatalom, az érintetteknek nincs lehetősége megválasztani a társaságukat és a napi tevékenységüket. Minden faktor abba az irányba hat, hogy a fogvatartott egy pillanatra se felejtse el, hogy valami bűnt követett el, ha nem is a saját megítélése szerint, de a társadalom szemében feltétlenül.

Büntetés-végrehajtásuk „belterjes”, nemzetközi kapcsolatokat jelentéktelen mértékben ápolnak. A szabadságvesztés büntetés alkalmazása során a büntetési elem és az elrettentés fokozottan érvényesül.

Porosz iskola (Ausztria, Németország)

Ausztria és Németország börtöneiben egyaránt a kábítószer és a külföldi fogvatartottak magas aránya jelenti a legnagyobb problémát. Ráadásul a külföldiek részaránya lassan, de fokozatosan emelkedik, esetenként eléri az 50 %-ot is!

A fiatalok és a fiatal felnőtt fogvatartottak esetében a kialakult korrekciós rendszer a felnőtteknél lényegesen megengedőbb. Esetükben központi szerepet játszik a szakképzés és a környezettel való minél szorosabb együttműködés. A munkavégzés, illetve a tanulás mindeki számára kötelező. Lehetőség van az általános iskolai tanulmányok befejezésére és a középiskola szervezett végzésére, illetve a levelező oktatásba történő bekapcsolódásra.

Az említett példák jól szemléltetik a jogalkotó szándékát és még talán jobban a „középutas” végrehajtási mód sajátosságait. A fogvatartottakra önálló egyéniséggel rendelkező személyként tekintenek, azonban a szükségleteiknek csak egy szűkebb rétegéből (kábitószerek-felhasználók, szélsőségesen agresszív fogvatartottak) indulnak ki a kezelési program megtervezésekor, és az érintettek tudatos és tevételes együttműködését nem kívánják meg.

Volt szocialista blokk országai (Bulgária, Lengyelország, Románia stb.)

A II. világháborút követő időszak közös történelmi öröksége máig hatással van az érintett országok büntetés-végrehajtási munkájára. Az ideológiai gyökerek, az intézményrendszer tárgyi és – részben – személyi feltételei csak lassan változnak, illetve bizonyos mértékben még ma is nyomásztóan hatnak. A rendszerváltást követő időszakban ezek az országok valamennyien saját egyéni útjukat kezdték járni, egyes területeken komoly eredményeket értek el, máshol még jelentősek a lemaradások. Az egyház szerepe nagyon jelentőssé vált a volt szocialista blokk összes országának büntetés-végrehajtásában.

Rehabilitációs irányzat (Hollandia, Írország stb.)

Az intervenciós végrehajtási típus másik pólusa a rehabilitációs irányzat. Ez a filozófiai és gyakorlati irányultság a legközelebb a neo-treatment típusú kategóriához áll. A belső büntető- és fegyelmi rendszer, a jutalmazás és a büntetés egyaránt nevelési célokat szolgál. A könyvtárak, a tanterem és a tanműhelyek egyértelmű célja a fogvatartottak nevelése, oktatása és képzése. A lelkesek, a nevelők, szociális munkások és az egészségügyi személyzet, valamint a pszichológusok tevételes szereplői a reszocializációs rendszernek. A fogvatartottak érdeklődése és igénye határozza meg a tevételes rendszer pontos irányát. Az együttműködés az intézeti élet számtalan vonatkozásában megvalósul. Az eredményes nevelési eljárások egyik legfontosabb feltételének a részletesen kimunkált kategóriarendszert tartják.

Az intervenciós végrehajtási típus alcsoportjainak áttekintését néhány kiragadott példa segítségével végeztük el. Reményeink szerint jól érzékelhetővé váltak a tendenciák, illetve a sajátosságok. Fontosnak tartjuk ugyanakkor a leglényegesebb közös jegyek és a legmarkánsabb különbségek összegyűjtését.

Lényegi azonosságok

- Deklarált célrendszerük viszonylag homogén, első helyen a reszocializáció áll;
- elfogadják a nyitottság, a normalizáció és a felelősség elvének fontosságát,
- a büntető igazságszolgáltatási koncepciójuk kiforratlan, folyamatosan változik, a megtorlás igénye időnként hangsúlyossá válik;
- a kábitószerek intézetben belüli fogyasztását tényszerű helyzetként kezelik;
- a fogvatartottak száma folyamatosan emelkedik, a túlszűfolttság állandósult;
- a szakképzés központi helyen áll;
- a végrehajtás során hiányzik a személyiségformálás igénye;
- a programok teljesítésekor hiányzik a tényleges együttműködés kialakításának igénye.

Lényegi különbségeket találunk

- a személyi és tárgyi feltételek;
- a differenciálási elvek;
- a külvilággal tartható kapcsolat minősége és mennyisége, valamint;
- az utógondozói rendszer minősége és határfoka között.

Neo-treatment (Dánia, Finnország, Norvégia, Svédország)

A Thyssen által összegyűjtött három kulcs-tevékenység (büntetés, reszocializáció, gondozás) ebben a végrehajtási típusban valósul meg egységként.

Az érintett országok korrekciós szakemberei és döntéshozói felismerték, hogy a börtön-környezet lényeges szerepet játszik a pozitív változás kialakításában és a társadalmi érdekek elfogadtatásában, amely megkönnyíti az elítéltek szabadulás utáni vissza-, illetve beilleszkedését. Elfogadottá vált az a nézet, hogy minél eredményesebben asszimilálja a börtönkörnyezetet a közösségi környezet jellemzőit, annál könnyebb az átmenet a börtönbüntetésből a szabad társadalomba. A normalizált börtönirányítás alapja a kommunikáció, a választás és a felelősség biztosítása lett. Ezek az intézetek nyitottan, a társadalom jelentős kontrollja alatt működnek. A tágabb környezet az elítélt életének minden pillanatát láthatja, illetve ellenőrizheti. Az ilyen körülmények kialakításának az a célja, hogy a társadalom „külső” szemléletmódja lassan „belsővé” váljon, és ezzel segítsen a fogvatartottban kialakítani az önmegfigyelés és önmaga mérlegelésének képességét. Azzal, hogy a fogvatartottat kiteszik a külső ellenőrzésnek, reményeik szerint kialakítja az érintettben az önkontrollt és feltámasztja a lelkiismeretet. Bizonyára az sem véletlen, hogy a börtönök és a társadalom valós és érdemi együttműködése azokban az országokban alakult ki, amelyekben általános a gazdasági jólét és a politikai biztonság.

A neo-treatment végrehajtási típus generális jellemzői a következők:

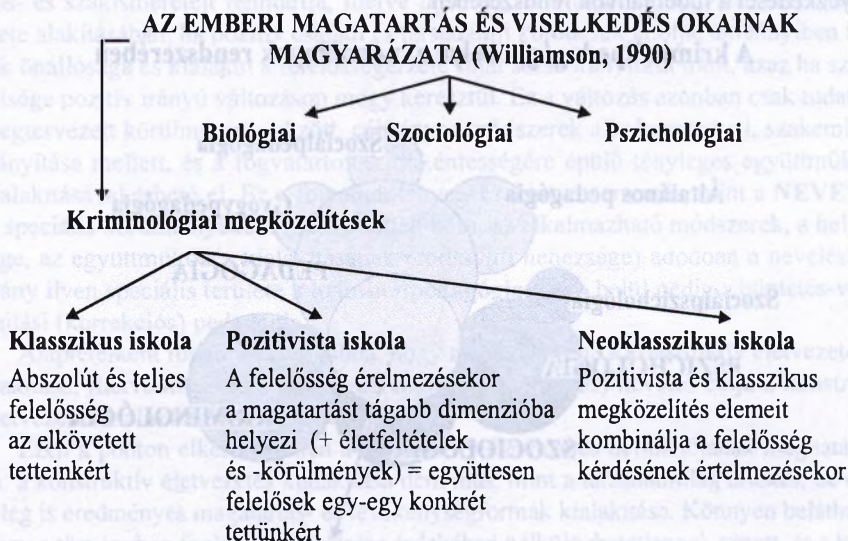
- szükségletalapú programok;
- támogató-segítő intézményrendszer és programok;
- valós partneri viszony;
- többszintű oktatás és szakképzés;
- az elítéltek proszociális magatartását elősegítő kognitív készségek fejlesztése;
- döntéshozás képességének kialakítása;
- élménypedagógia;
- sport, rekreáció;
- alkohol- és kábítószer fogyasztók speciális programja;
- szexuális jellegű bűncselekményeket elkövetettek kezelése;
- felelősségen alapuló progresszív rendszer;
- támogató társadalmi környezet.

Az előadás további részében a kriminálpedagógia jellemzőivel és lehetőségeivel kívánom megismertetni a hallgatóságot.

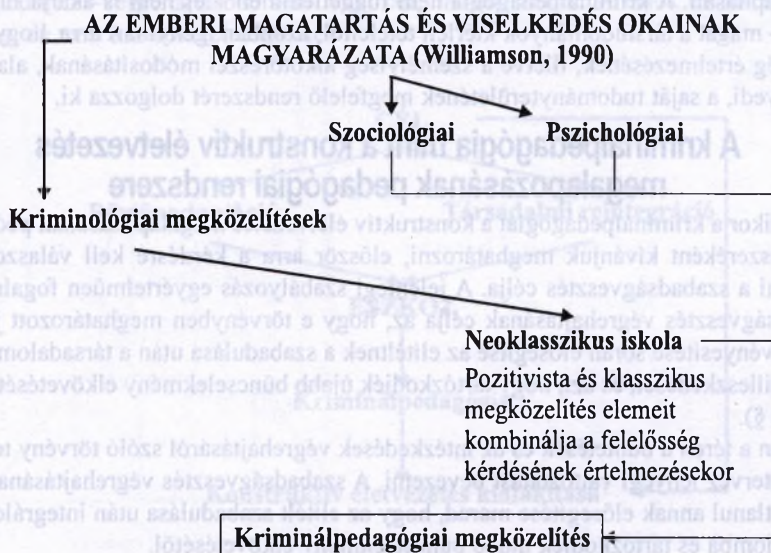
A kriminálpedagógia mint tudományterület

Az emberi magatartás és viselkedés magyarázatának alap-iskolái közül a biológiai, a szociológiai és a pszichológiai megközelítéseket kell megemlíteni. Témánk

szempontjából a kriminológiai értelmezéssel szükséges kiegészíteni a fent jelzett struktúrát:

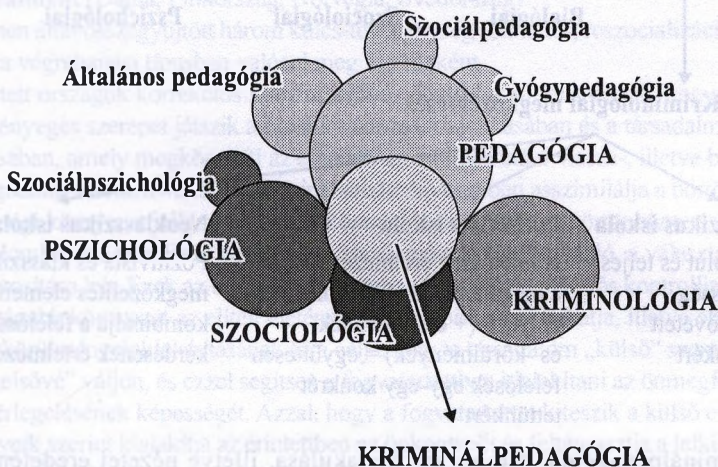

A kriminálpedagógiai értelmezés kialakulása, illetve nézetei eredetének szemléltetése érdekében a – témánk szempontjából – kevésbé meghatározó elméleti megközelítéseket töröljük az ábráról, így szemléletesebben látható a tudományterület genezise:

Az eredetértelmezést követően szükségesnek látszik a kriminálpedagógia interdiszciplináris jellegének bemutatása. A következő ábra bemutatja a kriminálpedagógia elhelyezkedését a tudományok rendszerében.

A kriminálpedagógia helye a tudományok rendszerében

A kriminálpedagógia törvényszerűségeinek, tevékenységrendszerének meghatározása során figyelembe kell venni számos más tudomány és tudományterület igazolt megállapításait. A kriminálpedagógia nem függetlenítheti – és nem is akarja függetleníteni – magát a társtudományok kiérlelt tételeitől, azonban igényt tart arra, hogy a személyiség értelmezésének, illetve a személyiség alkotórészei módosításának, alakításának egyedi, a saját tudományterületének megfelelő rendszerét dolgozza ki.

A kriminálpedagógia mint a konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere

Amikor a kriminálpedagógiát a konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszeréként kívánjuk meghatározni, először arra a kérdésre kell válaszolnunk, hogy mi a szabadságvesztés célja. A jelenlegi szabályozás egyértelműen fogalmaz: A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghatárny érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől (Bv. tvr. 19. §).

Ezen a téren a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló törvény tervezete sem tervez lényegi változtatást bevezetni. A szabadságvesztés végrehajtásának célja változatlanul annak elősegítése marad, hogy az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomba és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől.

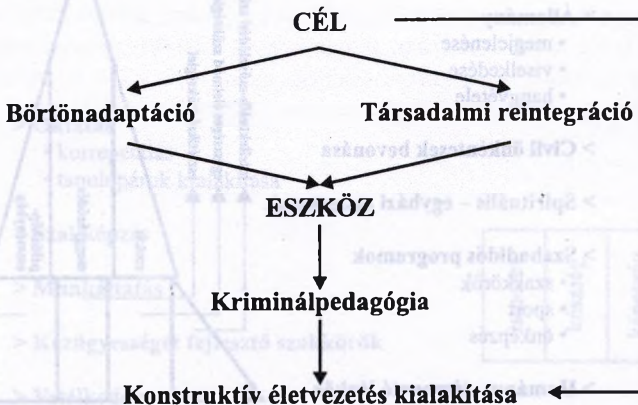
Véleményünk szerint könnyen belátható, hogy ez a cél kizárólag akkor érhető el, ha az elítélt a szabadságvesztés büntetés tartama alatt szellemi és fizikai állapotát, általános- és szakismereteit fenntartja, illetve fejleszti, ha önként és aktívan közreműködik élete alakításában, ha pozitív családi és társadalmi kötődéseit ápolja, amennyiben fejlődik önállósága és kialakul a felelősségérzete saját sorsa irányítása iránt, azaz ha személyisége pozitív irányú változáson megy keresztül. Ez a változás azonban csak tudatosan megtervezett körülmények között, célirányos módszerek alkalmazásával, szakemberek irányítása mellett, és a fogvatartottak önkéntességére épülő tényleges együttműködés kialakításával érhető el. Ez a folyamat lényegét tekintve nem más, mint a **NEVELÉS**. A speciális körülményekből (az érintettek köre, az alkalmazható módszerek, a hely jellege, az együttműködés kialakításának rendkívüli nehézsége) adódóan a neveléstudomány ilyen speciális területe a **kriminálpedagógia**, azon belül pedig a büntetés-végrehajtási (korrekciós) pedagógia.

Alaptételként fogadjuk el továbbá, hogy a nevelés célja a konstruktív életvezetés kialakítása, illetve hogy a büntetés-végrehajtási (korrekciós) nevelés célja a konstruktív életvezetés kialakításának megalapozása.

Ezen a ponton elkerülhetetlen a konstruktív életvezetés definíciójának meghatározása: a konstruktív életvezetés kialakítása nem más, mint a társadalmilag értékes, de egyénileg is eredményes magatartás- és tevékenységformák kialakítása. Könnyen beláthatjuk, hogy a törvényben foglalt célok elérése érdekében nélkülözhetetlenek tartott, és a korábban felsorolt részcélok szervesen illeszkednek ebbe a pedagógiai önmeghatározásba.

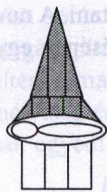
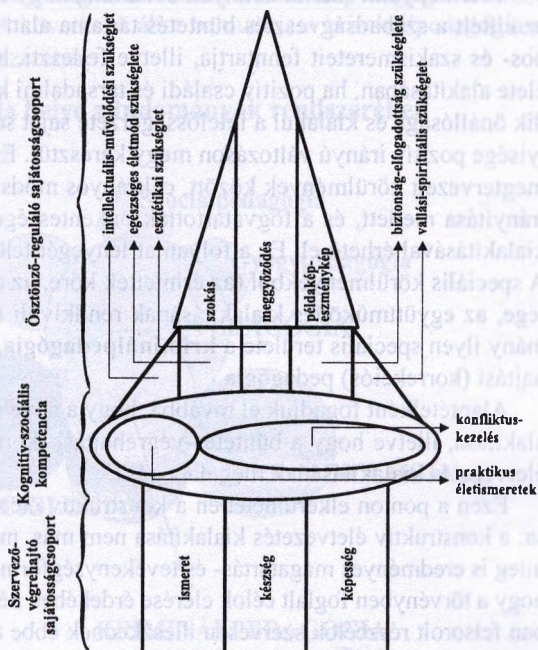
A kriminálpedagógia mint rendszerszervezési alapelv

Megállapításunkat azonban egy rendkívül fontos kitételrel kell pontosítani. A nevelés a büntetés-végrehajtásban sem lehet cél, hanem eszköz. A célok elérésének egyik fontos, de nem kizárólagos eszköze.

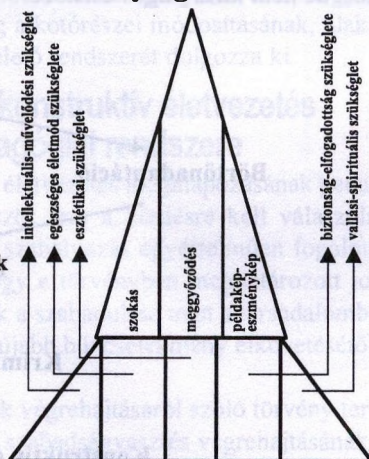
A megvalósítási folyamat könnyebb érthetősége kedvéért célszerű bevezetni a kriminálpedagógiai szakirodalomban ma már egyre inkább elfogadott személyiség értelmezési ábrát (A konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere – Ruzsonyi, 2005):

A személyiség alkotórészeinek főbb csoportjai (ösztönző-reguláló sajátosságscsoport, kognitív-szociális kompetencia, szervező-végrehajtó sajátosságscsoport) vonatkozásában tekintjük át a következőkben azokat a javasolt pedagógia tevékenységeket, amelyekkel megteremthetők, illetve formálhatóak a fő alkotók által magukba foglalt összetevők.

Ösztönző-reguláló sajátosságscsoport fejlesztését szolgáló pedagógiai tevékenységek

- > Következetes napi rutin
- > Állomány
 - megjelenése
 - viselkedése
 - hangvétele
- > Civil önkéntesek bevonása
- > Spirituális – egyházi programok
- > Szabadidős programok
 - szakkörök
 - sport
 - önképzés
- > Humánus, támogató légkör

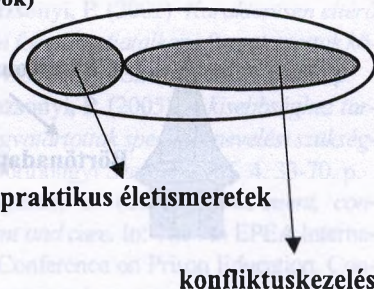

> Szükségletek alapján történő klasszifikáció (műveleti eszköz)

Kognitív szociális kompetencia fejlesztését szolgáló pedagógiai tevékenységek

- > Önellátás (takarítás, főzés, dekorálás)
- > Önszervezési lehetőség biztosítása (klubok)
- > Konfliktuskezelési tréningek
- > Önismereti tréningek
- > „Hotel funkciók” visszazorítása
- > Felelősség és önbecsülés erősítése (kihívás jellegű feladatok)
- > Valós döntési helyzetek megteremtése (pontszerzési – felhasználási lehetőség)
- > Kognitív tréningek

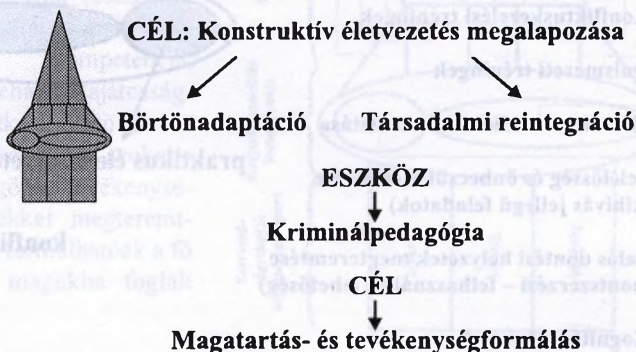
Szervező-végrehajtó sajátosságcsoport fejlesztését szolgáló pedagógiai tevékenységek

- > Oktatás
 - korrepetálás
 - tanuló párok kialakítása
- > Szakképzés
- > Munkáltatás
- > Kézügyességet fejlesztő szakkörök
- > Vetélkedők
 - ügyességi versenyek
 - kreativitást igénylő versenyek

ismeret	készség	képesség
---------	---------	----------

Áttekintve a különböző tevékenységeket, egyértelműen látszik, hogy a konstruktív életvezetés kialakítása, megalapozása érdekében egyetlen olyan programot, illetve feladatot, vagy aktivitást sem iktattunk be, amely ma ne lenne megtalálható a büntetés-végrehajtás napi praxisában. A korábbi „spontán” feladat-szervezéshez viszonyítva az alapvető eltérés az, hogy a tevékenységek tudatos és célirányos csoportosítással átfogó rendszerre alakíthatóak, amely éppen a strukturális jellegéből következően kiegészíti és megsokszorozza az alkotórészek hatását. Ilyen módon ténylegesen megvalósíthatónak tartjuk a börtönadaptáció és az eredményes társadalmi reintegráció érdekében a kriminálpedagógia eszközeinek alkalmazását.

Az ilyen módon szervezett és kifejtett tevékenység tartalma: a fogvatartottak magatartásának és tevékenységének (át)alakítása továbbra is központi jelentőségű marad, hiszen csak így teremthető meg a fogvatartottak törvénytisztelő és önálló életvezetésének kialakítása.

Bízom benne, hogy a kriminálpedagógia funkciójának, jellemzőinek és lehetőségeinek vázlatos bemutatása hozzájárul ahhoz, hogy a büntető igazságszolgáltatás egyéb területein dolgozó szakemberek professzionális látótere bővüljön. Remélem, hogy sikerült felvillantanom a neveléstudományban rejlő lehetőségek némelyikét.

Felhasznált irodalom

Dünkel, F. (1990): *Freiheitsentzug für junge Rechtbrecher. Situation und Reform von Jugendstrafe, Jugendstrafvollzug, Jugendarrest und Untersuchungshaft in der Bundesrepublik Deutschland und im internationalen Vergleich.* Bonn, 509-583. p.

Idézi: **Lőrincz, J.** (1993): *A fiatalok szabadságelvonnással járó büntetőjogi szankcióinak végrehajtása.* Kandidátusi értekezés, Budapest

Goffman, E. (1974): *Asylums I./* Pinguen, London

Osler, M. W. (1991): *Shock incarceration: hard realities and real possibilities.* Federal Probation, March 1991, 34-42. p.

Ruzsonyi, P. (1998): *A konstruktív életvezetés megalapozása fiatalok bünelkövetők körében zártintézeti viszonyok között.* Bölcsészdoktori disszertáció, ELTE Pedagógia PhD Iskola, Budapest

Ruzsonyi, P. (2000A): *Régi és új forma* (Érvek és ellenérvek a csizmatáborokról). Börtönügyi Szemle, 2000. 3. 1-14. p.

Ruzsonyi, P. (2000B): *Csizmatáborok 2.* (A pedagógiai értékkel rendelkező alkotórészek szintézise.) Börtönügyi Szemle, 2000. 4. 1-18. p.

Ruzsonyi, P. (2002): *Karakteresen eltérő kezelési formák a fiatalok fogvatartottak körében.* Börtönügyi Szemle, 2002. 23-52. p.

Ruzsonyi, P. (2005): *A kisebbséghez tartozó fogvatartottak speciális nevelési szükségletei.* Börtönügyi Szemle, 2005. 4. 33-70. p.

Thyssen, O. (2003): *Punishment, confinement and care.* In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education. Conference report. Langesund, Norway, 17-25. p.

Williamson, H. E. (1990): *The corrections profession.* Sage Publications, London